

УДК 330.1

DOI: <https://doi.org/10.32782/2224-6282/191-67>**Берестецька О.М.**кандидат економічних наук, доцент,
Тернопільський національний технічний університет імені Івана Пулюя
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-7119-4496>**Бакушевич І.В.**кандидат економічних наук, професор,
Тернопільський національний технічний університет імені Івана Пулюя
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-8978-6609>**Беззубка В.М.**менеджер зі збуту сільськогосподарської техніки,
ТОВ «Спектр Агро»**Berestetska Olena, Bakushevych Ivanna**
Ternopil Ivan Puluj National Technical University**Bezzubka Vasyly**
Spectr-Аgro LLC

НАУКОВІ ДОСЛІДЖЕННЯ У СФЕРІ ІНФОРМАЦІЙНОЇ ЕКОНОМІКИ В УМОВАХ ВІЙНИ

Наукові дослідження в умовах війни відіграють важливу роль у відновленні сучасного стану економіки України, оскільки вони дозволяють виявити економічні проблеми та динаміку ринків, оцінити соціальні та культурні фактори реновації процесів виробництва та споживання, розподілу та обміну ресурсів, а також вплинути на прискорення інвестицій та інших управлінських рішень. Такі дослідження можуть не тільки відображати вплив деструктивних факторів на економічну ситуацію в цих складних умовах, але й бути використані для вивчення соціальної взаємодії між суб'єктами господарювання, аналізу тенденцій змін в секторах економіки, сприяти формуванню стратегій відновлення бізнесу на місцевому рівні та сталого розвитку українського суспільства в цілому. За такої ситуації актуалізуються питання теоретичного і науково-методичного підходів до проведення соціологічних досліджень, як частини наукових досліджень в умовах інформаційної економіки.

Ключові слова: інформаційна економіка, наукове дослідження, методи наукових досліджень, цифрові інструменти, соціологічне дослідження, соціум.

SCIENTIFIC RESEARCH IN THE SPHERE OF INFORMATION ECONOMY IN THE CONDITIONS OF WAR

Scientific research in wartime plays an important role in restoring the current state of Ukraine's economy, as it allows to identify economic problems and market dynamics, assess social and cultural factors of renovation of production and consumption processes, distribution and exchange of resources, as well as to influence the acceleration of investment and other management decisions. Such studies can not only reflect the impact of destructive factors on the economic situation in these difficult conditions, but can also be used to study social interaction between business entities, analysis of trends in economic sectors, and contribute to the formation of strategies for business recovery at the local level and sustainable development of Ukrainian society as a whole. In such a circumstance, the issues of theoretical and scientific-methodological approaches to sociological research as part of scientific research in the information economy are becoming increasingly important. This study identifies the main trends in the use of modern digital tools for conducting sociological research, to be used for analyzing the state of economic entities that suffer the most and require urgent economic decisions, as well as for forming a portfolio of economic recovery projects at the micro, meso and macro levels. The authors note a special place for digital tools in sociological research, that help for systematic collection, analysis and interpretation of data for the purpose of understanding social phenomena and processes. The most important are digital collection of data, use of the Internet as a multidisciplinary tool for socio-economic studies: the standard of living of the population; lifestyles of certain social groups; social assessment of the consequences of economic reforms; quality of social services; subjects of economic (entrepreneurial) activity. The peculiarity of sociological research is that the analysis, generalizations and conclusions are based on actual material obtained by the researcher himself. Such information can be useful to the government and international organizations in developing strategies for economic recovery and support after the war.

Keywords: information economy, scientific research, scientific research methods, digital tools, social, sociological research.

JEL classification: A12, Z10, Z13

Постановка проблеми. Соціологічні дослідження у сфері інформаційної економіки в умовах війни мають важливе значення для розуміння її впливу на суспільство і економіку. Однією з ключових причин проведення таких досліджень є необхідність вивчення змін у

споживачькій поведінці, впливу дезінформації на громадську думку та економічні процеси.

В рамках соціологічних досліджень можна вивчити, наприклад, які ресурси та інформаційні платформи найбільш відчутно страждають внаслідок війни, які

групи суспільства найбільш уразливі в цих умовах, та які соціальні зміни відбуваються в контексті даного конфлікту.

За допомогою соціологічних досліджень можна отримати об'єктивні дані про ситуацію в економіці в умовах війни, що може послужити основою для розробки стратегій виходу з кризової ситуації та стабілізації суспільства.

В цьому дослідженні визначено основні тенденції використання сучасних цифрових інструментів проведення соціологічних досліджень, які можуть бути використані для аналізу стану економічних суб'єктів, що найбільше страждають і потребують невідкладних економічних рішень, а також при формуванні портфелю проектів відновлення економіки на мікро-, мезо- і макрорівнях.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проведення соціологічних досліджень в мережі Інтернет здійснювали такі науковці, як Городяненко В., Івашова Н., Фоменко Д. [3] Запропоновано створення консолідованого інформаційного ресурсу для соціологічних досліджень такими дослідниками у цій сфері як Марковець О., Березняк С., Лисик Б., Кравець Р. [6]. Соціологічні шкали, індекси і тести для масових опитувань досліджує Дембіцький С. [5, с. 25].

Так, Н. Івашова та Д. Фоменко, в своїй праці 2006 року відмічали, що Інтернет – дослідження застосовують, якщо респондент легко досяжний через Інтернет. Для фахівців, чия діяльність пов'язана з комп'ютерними технологіями, опитування через Інтернет може бути більш перспективним, ніж будь-який інший вид дослідження. Інтернет дає можливість проводити як первинні дослідження, основані на даних, отриманих у межах проведених фірмою досліджень у Інтернеті, так і вторинні, основані на інформації, опублікованій в Інтернет, а також взятої з інших джерел [3]. Саме сьогодні, у 2024 році, в умовах війни, дані соціологічні дослідження є найбільш актуальним засобом в отриманні інформації для проведення наукових досліджень соціально – економічних процесів в Україні.

Мета статті полягає у виокремленні методів соціологічного дослідження, дієвими в час війни, для проведення наукових досліджень, адже з початком повномасштабного вторгнення РФ в Україну вітчизняні науковці стикнулися із нестачею інформації для своїх наукових досліджень. На допомогу прийшли відомі методи соціологічних досліджень, які можна проводити усіма можливими засобами, наприклад, опитування у застосунках Viber, Telegram та Facebook.

Виклад основних результатів дослідження. Наука і наукові дослідження в економіці беруть свій початок з розвитку теоретичних концепцій, які допомагали розуміти економічні явища та процеси. Перші наукові дослідження в економіці можна віднести до античних часів, коли давні греки та римляни обговорювали економічні питання та проблеми. В процесі свого розвитку наука здобувала все яскравіше виражений творчий характер, давні знання та теорії не руйнувались, а висвітлювались відповідно до нових умов і уявлень, одержували новітні пояснення та трактування. Водночас з'являються покоління зацікавлених й талановитих науковців, які вбачають наукові дослідження сенсом свого життя. Крім того, наявність соціальних і політичних умов, які постійно виникають – сприяє прояву

творчого потенціалу у всіх сферах діяльності та життя суспільства.

В даний час економічна наука постійно розвивається, включаючи в себе різноманітне спрямування, наприклад, макроекономіка, мікроекономіка, соціологія, фінанси, теорія господарювання та маючи характерні ознаки наукового дослідження (рис. 1).

Наукове дослідження – це складний і багатогранний процес, у якому поєднуються організаційні, технічні, економічні, соціальні, політичні, правові і психологічні аспекти. Метою такого дослідження є досягнення результату на основі всебічного і достовірного вивчення об'єкта, на основі розроблених в науці принципів та методів пізнання, й впровадження їх у практику діяльності і отримання відповідного ефекту [8, с. 16].

Важливою складовою у наукових економічних дослідженнях є використання спеціальних методів. Серед них:

- методи збору та узагальнення необхідної інформації про об'єкт дослідження;
- методи економічного і фінансового аналізу;
- методи стратегічного прогнозування;
- методи моделювання;
- програмно-цільовий метод;
- системний метод.

Окреме місце в науковому дослідженні має соціологічне дослідження, тобто систематичне збирання, аналіз та інтерпретація даних з метою розуміння соціальних явищ і процесів. Найбільш поширеними є соціально-економічні дослідження:

- рівня життя населення;
- стилів життя певних соціальних груп;
- соціальної оцінки наслідків економічних реформ;
- якості соціальних послуг;
- суб'єктів економічної (підприємницької) діяльності.

За методами, що застосовуються у соціологічному дослідженні, виокремлюють: метод опитування, контент-аналіз, метод експерименту, спостереження, аналіз документів та метод експертної оцінки (табл. 1).

Соціологічне дослідження складається з трьох основних етапів (табл. 2), кожний з яких включає в себе ряд важливих процедур:

- підготовчий, який включає розробку програми дослідження;
- основний, що характеризується проведенням емпіричного дослідження;
- завершальний, завдяки обробці й аналізу даних, формує висновки та рекомендації.

В залежності від складності й масштабності аналізу предмета виділяють три види соціологічного дослідження:

- розвідувальне (пілотажне), яке вважається найпростішим видом. Воно будується на спрощеній програмі й охоплює невеликі сукупності, має стислий за обсягом інструментарій, наприклад, анкети, бланки – інтерв'ю, опитувальники, картки для фіксації результатів спостереження чи аналізу документів тощо;
- описове дослідження – проводиться за розробленою програмою, на базі апробованого інструментарію і застосовується відносно великої спільності людей (наприклад, колектив великого підприємства). Збір інформації тут може бути доповнений методами спостереження, аналізу документів;

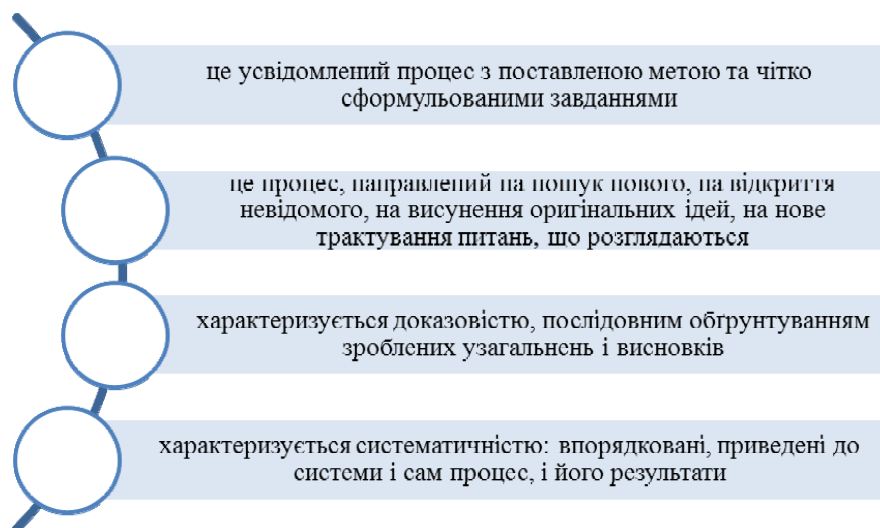

Рис. 1. Характерні ознаки наукового дослідження.

Джерело: систематизовано авторами на основі [8]

Таблиця 1

Методи соціологічних досліджень та їх сутність

Метод	Сутність	Особливість
опитування	постановка запитань, відповіді на які дозволяють дослідникові отримати необхідні відомості залежно від завдань дослідження	масовість, що викликана специфікою завдань, які ним вирішуються
контент-аналізу	включає в себе оцінку та інтерпретацію текстової інформації, яка міститься в наукових публікаціях, документах, звітах тощо	вивчення документів за їх контекстом, що допомагає дослідникам отримати інформацію про те, які теми або питання є актуальними в даній області, а також встановити тенденції та паттерни в досліджуваній сфері економіки
експерименту	можливість контролювати певні умови та впливати на них для вивчення причинно-наслідкових зв'язків в економіці	дозволяє дослідникам проводити тестування гіпотез та зробити достовірні висновки про взаємодію різних факторів у економічних процесах
спостереження	здійснення аналізу соціальних явищ і явищ групової поведінки з огляду на економічні аспекти	використання соціологічних методів, аналізу статистичних даних та моделювання для вивчення взаємозв'язків між соціальними та економічними явищами
аналіз документів	аналіз інформації про соціальні явища, події, факти суспільного життя з документів – листів, щоденників та ін.	дає змогу охарактеризувати соціальні процеси, виявити тенденції та спрогнозувати їхній подальший розвиток
експертної оцінки	врахування думок та досвіду кваліфікованих спеціалістів з конкретної галузі, що може призвести до більш об'єктивних результатів дослідження	дозволяє заповнити прогалини в наявній інформації та збільшити точність й достовірність отриманих результатів

Джерело: систематизовано авторами на основі [7]

– аналітичне дослідження, яке описує структурні елементи явища, що вивчається та з'ясовує його причини. Підготовка аналітичного дослідження вимагає значного часу, ретельно розробленої програми, інструментарію, попередньої уяви про об'єкт, який вивчається.

Крім науковців, соціологічні дослідження, методами опитування та спостереження, постійно проводять та висвітлюють у засобах масової інформації громадські організації та Центр Разумкова, результати яких доцільно використовувати і в наукових дослідженнях для формулювання висновків [9].

Так, на сьогоднішній день піднімаються такі соціологічні дослідження, які дають важливе підґрунтя для окремих наукових досліджень:

– Рейтинги міст України.

Опитування за рядом показників, серед яких екологічність та безпечність. За його результатами, через повномасштабну війну багато українців переїжджають в західні регіони України, а разом з ними - бізнес, що сприяє розвитку економіки.

– Дослідження просторового планування у містах України.

Опитування зайнятого населення з метою опису практик переміщення між домом і роботою працюючих жителів міст, вивчення основних характеристик їхньої зайнятості (просторова та професійна складові) й оцінка важливості чинників, пов'язаних із ком'ютигом, при виборі місця роботи [1].

Таблиця 2

Етапи соціологічного дослідження, які допомагають систематизувати та узагальнити інформацію для подальшого використання в сфері економіки

Етап соціологічного дослідження	Сутність	Елементи
Підготовчий	визначення проблемної ситуації	теоретична частина (формулювання й обґрунтування проблеми, цілі, завдання, об'єкт та предмет дослідження, формулювання гіпотез)
	розроблення програми	методична частина (обґрунтування вибірки, обґрунтування методів збору даних, методів обробки й аналізу даних)
	порядок проведення	організаційна частина (робочий план соціологічного дослідження, порядок дослідження підрозділів, розподіл людських та фінансових ресурсів, ін.)
Основний	проведення дослідження та інтерпретація результатів	аналіз та узагальнення отриманих даних для видачі висновків та рекомендацій з економічних питань
Завершальний	підготовка звіту та висновків	підготовка документації з результатами дослідження для подальшого використання в сфері економіки

Джерело: систематизовано авторами на основі [8]

Дане дослідження здійснюється в аспекті людиноцентричного міста, враховуючи зворотний зв'язок від людей, для створення більшого комфорту на шляху до місця роботи. При цьому можемо погодитись з думкою ряду авторів, що використання цифрових методів дослідження є корисним інструментом дослідження, можливість якого необхідно тестувати поряд з обговоренням критичних питань [4].

Висновки. Особливість соціологічних досліджень, полягає в тому, що аналіз, узагальнення й висновки

ґрунтуються на фактичному матеріалі, отриманому самим дослідником.

Отже, ефективність досліджень, надійність його результатів багато в чому залежать від якості використаних статистичних даних, правильного вибору методики, належної організації дослідження дотримання певних принципів.

Така інформація може бути корисною для уряду та міжнародних організацій при розробці стратегій відновлення та підтримки економіки після війни.

Список використаних джерел:

1. Дослідження просторового розподілу робочих місць та пов'язаності їх з місцями проживання на території Вінниці. Дослідницький звіт. URL: <https://www.sapiens.com.ua/publications/socpol-research/302/komyutyng-u-vinnyczi-1.pdf> (дата звернення: 04.06.2024).
2. Збереження науковців в умовах війни та надзвичайних ситуацій. URL: <https://scienceatrisk.org/uk/whitepaper/zberezhennia-naukovtsiv-v-umovakh-viiny-ta-nadzvychainykh-sytuatsii> (дата звернення: 04.06.2024).
3. Івашова Н.В., Фоменко Д.В. Маркетингові дослідження в Інтернеті. URL: https://essuir.sumdu.edu.ua/bitstream-download/123456789/32763/1/Ivashova_marketing%20information.pdf (дата звернення: 30.05.2024).
4. Кислова О.М. Цифрові методи в соціології. *Вісник науки та освіти*. 2022. № 3(3). С. 269–285. DOI: [https://doi.org/10.52058/2786-6165-2022-3\(3\)-269-285](https://doi.org/10.52058/2786-6165-2022-3(3)-269-285) (дата звернення: 05.06.2024).
5. Головаха Є., Дембіцький С., Паніна Н. та ін. Комплексні вимірювальні інструменти в соціологічних дослідженнях: розроблення, адаптація, обґрунтування достовірності / за наук. ред. Є. Головахи та С. Дембіцького. Київ : Інститут соціології НАН України, 2022. 405 с. URL: https://www.soc.univ.kiev.ua/sites/default/files/library/elopen/kompleksni_vymiryuvalni_instrumenty_v_sociologichnyh_doslidzhennyah.pdf (дата звернення: 31.05.2024).
6. Марковець О.В., Березняк Є.Ю., Лисик Б.О., Кравець Р.Б. Інформаційна модель системи проведення соціологічних досліджень у веб-середовищі. URL: <https://science.lpnu.ua/sites/default/files/journal-paper/2018/jun/12988/26274-281.pdf> (дата звернення: 01.06.2024).
7. Методи соціологічних досліджень. URL: <https://osvita.ua/vnz/reports/sociology/12400/> (дата звернення: 31.05.2024).
8. Романчиков В.І. Основи наукових досліджень: навчальний посібник. Київ : Центр учбової літератури, 2007. 254 с.
9. Соціологічні дослідження – Центр Разумкова. URL: <https://razumkov.org.ua/napiamky/sotsiologichni-doslidzhennia> (дата звернення: 02.06.2024).

References:

1. Doslidzhennia prostorovoho rozpodilu robochykh mista ta poviazanosti yikh z mistamiyami prozhyvannia na terytorii Vinnyczi. Doslidnytskyi zvit [Study of spatial planning in Vinnycia. Research report]. Available at: <https://www.sapiens.com.ua/publications/socpol-research/302/komyutyng-u-vinnyczi-1.pdf> (accessed June 4, 2024).
2. Zberezhennia naukovtsiv v umovakh viiny ta nadzvychainykh situatsii [Preservation of scientists in war and emergency situations] Available at: <https://scienceatrisk.org/uk/whitepaper/zberezhennia-naukovtsiv-v-umovakh-viiny-ta-nadzvychainykh-sytuatsii> (accessed June 4, 2024).
3. Ivashova N. V., Fomenko D. V. Marketynhovi doslidzhennia v Interneti [Marketing research on the Internet]. Available at: https://essuir.sumdu.edu.ua/bitstream-download/123456789/32763/1/Ivashova_marketing%20information.pdf (accessed May 30, 2024).
4. Kyslova O. M. (2022) Tsyfrovi metody v sotsiologii [Digital methods in sociology] *Visnyk nauky ta osvity - Bulletin of Science and Education*, no. 3(3), pp. 269–285. DOI: [https://doi.org/10.52058/2786-6165-2022-3\(3\)-269-285](https://doi.org/10.52058/2786-6165-2022-3(3)-269-285) (accessed June 5, 2024).
5. Holovakha, S. Dembitskiy, N. Panina ta in. (2022) Kompleksni vymiryuvalni instrumenty v sotsiologichnykh doslidzhenniakh: rozroblennia, adaptatsiia, obgruntuvannia dostovirnosti [Complex measurement tools in sociological research: development,

adaptation, substantiation of reliability]. In; za nauk. red. Ye. Holovakhy ta S. Dembitskoho. Kyiv: Instytut sotsiologii NAN Ukrainy. 405 p. Available at: https://www.soc.univ.kiev.ua/sites/default/files/library/eload/kompleksni_vymiryvalni_instrumenty_v_sociologichnyh_doslidzhenniah.pdf (accessed May 31, 2024).

6. Markovets O. V., Berezniak Ye. Yu., Lysyk B. O., Kravets R. B. Informatsiina model systemy provedennia sotsiologichnykh doslidzen u veb-seredovishchi [Information model of the system of conducting sociological research in the web environment]. Available at: <https://science.lpnu.ua/sites/default/files/journal-paper/2018/jun/12988/26274-281.pdf> (accessed June 1, 2024).

7. Metody sotsiologichnykh doslidzen [Methods of sociological research]. Available at: <https://osvita.ua/vnz/reports/sociology/12400/> (accessed May 31, 2024).

8. Romanchykov V. I. (2007) Osnovy naukovykh doslidzen . Navchalnyi posibnyk. [Methods of sociological research]. Kyiv: Tsentr uchbovoi literatury, 254 p. (in Ukrainian)

9. Sotsiologichni doslidzhennia – Tsentr Razumkova [Sociological research – Razumkov Center]. Available at: <https://razumkov.org.ua/napriamky/sotsiologichni-doslidzhennia> (accessed June 2, 2024).